

เจตมูลเพลิง

รักษาโรคเกี่ยวกับเส้นเอ็น

ร้อยไม้พันยา

ไชยยง รุจจนเวท
สำนักวิชาแพทยศาสตร์
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

ส รวิทย์ ศรีวรธรณ เป็นนักศึกษาแพทย์แผนไทยประยุกต์ ในชั้นเรียนเภสัชวิทยาที่ผสมสอนอยู่ เหตุที่ผมจดจำทั้งชื่อ และนามสกุลของเด็กหนุ่มผู้นี้ได้ ไม่ใช่เพราะความสวยงาม เรียบร้อย และผลการเรียนในระดับปานกลาง หากแต่การเป็นคนช่างซัก ช่างถาม ทั้งในและนอกห้องเรียน อันเป็นคุณสมบัติที่เด็กไทยทั่วไปไม่ค่อยมี บางครั้งประเด็นคำถามที่ดูเหมือนเป็นเรื่องง่ายๆ แต่เรามักมองข้ามไปได้ การพูดคุยกับสรวิทย์จึงเป็นประโยชน์ ทั้งกับตัวเขาและครูอย่างผมด้วย

เที่ยงวันหนึ่ง ขณะนั่งทานมื้อกลางวันในโรงอาหารของมหาวิทยาลัย สรวิทย์เดินมาที่ผมพร้อมถามว่า “ผมนั่งได้ไหมครับ มีเรื่องอยากรู้อยากถามอาจารย์ด้วย”

“ได้สิ” ผมอนุญาต

สรวิทย์เปิดประเด็นว่า “ในทางการแพทย์แผนไทยเราใช้พืชสมุนไพรปรุงเป็นตำรับยา แต่เดี๋ยวนี้มีการเผยแพร่การใช้สมุนไพรเดี่ยว รักษาโรคกันมาก เช่นใบรางจืด ใบมะละกอ เถาบอระเพ็ด ฟ้าทะลายโจร ฯลฯ คนทั่วไปฟังคนอื่นมาบ้าง อ่านที่คนอื่นแชร์มาบ้าง อาจนำไปทำตามจนเกิดผลไม่พึงประสงค์ ที่สำคัญก็ไม่เห็นมีแพทย์แผนไทย หรือนักวิจัยคนไทยออกมาช่วยอธิบายให้คนส่วนใหญ่ทราบข้อเสียหรือข้อควรระวัง อาจารย์มีความคิดเห็นอย่างไรครับ”

ผมกลืนข้าวมันไก่ลงคอ อธิบายว่า “ตามที่ครูเข้าใจเวลาที่เรอบอกว่า พืชสมุนไพรมีสรรพคุณอย่างใดนั้น ไม่ใช่เอาไปต้มไปบด แล้วก็ใช้กินใช้ทารักษาโรคได้ หากยัง

ต้องรู้จักวิธีปรุง วิธีประสมกับสมุนไพรอื่น ให้เป็นตำรับยาอย่างถูกต้อง ตามแบบแผนที่กำหนดไว้ในวิชาแพทย์แผนไทย”

“เออรู้จักพืชสมุนไพรที่ชื่อ **เจตมูลเพลิง** ไหม” ผมถาม “พอทราบครับ เจตมูลเพลิงมี 2 ชนิดคือ ขาวและแดง เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูปไข่ เจตมูลเพลิงขาว ใบมีสีเขียวแกมเหลือง ผิวใบสากและเรียบ ดอกสีขาวเป็นช่อเชิงลด ส่วนเจตมูลเพลิงแดงมียอดอ่อนสีแดง ลำต้นกลมเรียบมีสีแดงบริเวณข้อ กลีบดอกสีแดง ผลเป็นผลแห้ง แตกได้” เด็กหนุ่มตอบ รวากับทำข้อสอบบรรยายวิชาพฤกษศาสตร์

ผมอธิบายต่อไปว่า “การแพทย์พื้นบ้านของไทยระบุว่า

เจตมูลเพลิงมีสรรพคุณรักษาโรคอันเกิดจากความผิดปกติของเส้นเอ็นและอวัยวะหลายชนิด หากแต่การใช้เจตมูลเพลิง ต้องใช้ร่วมกับสมุนไพรอื่นอีกหลายชนิด เช่นในการรักษาโรคที่เกี่ยวกับเส้นเอ็น ที่แพทย์แผนไทยเรียก บัดคาด เรียนมาแล้วนี่ อาการเป็นอย่างไร”

สรวิทย์นึกอยู่สักพัก แล้วตอบอย่างไม่แน่ใจว่า “มีปวดหลัง ปวดค้ำกล้ามเนื้อด้วยใช่ไหมครับ”

ผมเฉลยว่า “ในตำราโรคนี้ทาน ซึ่งเป็นตำรับยาโบราณเล่าขานเป็นคำกลอนสืบต่อกันมา ตอนหนึ่งว่า ภาคหนึ่ง บัดคาด อาจสามารถจะทำลาย แก้โทษกำเริบร้าย ให้เจ็บหลัง เสียตชี่ไครง เสียตชี่ข้างท้องน้อย เส้นเอ็นพลอยหลังคดโค้ง จะลุกนั่งก็ตัวโกง บโยกโคลงกายไหวได้”

“ในตำราเดียวกันนี้ ยังบอกเล่าตำรับยาที่ใช้รักษาโรคนี้ว่า ผิวแพทย์จะเยียวยา โทษพาดษานี้ไชรั ตำรับบังคับไชเอาสะค่านรากข้าวพลุ เจตมูลตรีภฏกนั้น ดินประสีจันหนั ชาวฟู หญ้าลูกเคล้าหาตุ หังสารสัมหว่านน้ำ ลูกพิลังกาสา เสมอ เท่ากันเหนอตำผงรำ น้ำผึ้งละลายช้ำ กินเช้าค่ำ โรคเสื่อมสูญ”

“ไอโฮ ใช้สมุนไพรตั้งสิบกว่าอย่าง แล้วยังต้องมีวิธีการ และสัดส่วนที่เหมาะสมอีก ปรุงยาไทยนี้ไม่ย่ายเลยนะครับ” สรวิทย์อุทาน

ผมกล่าวเสริมอีกว่า “รากเจตมูลเพลิงเป็นตัวยา อันตราย อยู่ในบัญชีของกองควบคุมยา สำนักงาน คณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข อนุญาต ให้ใส่ในตำรับยา คิดเป็นน้ำหนักแห้ง สำหรับรับประทาน ในหนึ่งมือ ไม่เกิน 1 กรัม”

“แม้ในตำรับยาพื้นบ้านของชาติอื่นๆ การใช้เจตมูล เป็นยา ก็ต้องมีวิธีการปรุงเฉพาะ เช่น ใน อัฟริกาใช้รากหรือ ใบของเจตมูลเพลิงขาว บดกับน้ำมะนาว ทาผิวหนังแก่ ผื่นแพ้ หรือใช้รากตำกับน้ำมันพืชทาบำบัดอาการบวมของ ข้ออักเสบ”

“สรุปว่า สมุนไพรเดี่ยวนี้ ไม่ควรใช้ ใช้ไหมครับ”

“เธอดูข้าวมันไก่ในจานข้างหน้าครูนี่ ทั้งข้าว ไก่ ชিং ผักชี ล้วนได้ชื่อว่า เป็นอาหาร เรากินไก่ออย่างเดี่ยวได้ เรากิน ข้าวอย่างเดี่ยวได้ แต่เรากินชিংอย่างเดี่ยวไม่ได้ ชিংเป็นอาหาร ก็จริง แต่ต้องนำมาปรุงร่วมกับอาหารอย่างอื่น จึงจะเป็น ตำรับอาหารได้” ผมเปรียบเทียบ

“ผมเข้าใจแล้วละครับ สมุนไพรบางอย่างเป็นยาเดี่ยวได้ บางอย่างต้องปรุงร่วมกับสมุนไพรตัวอื่น ที่สำคัญต้องเรียนรู้ วิธีการปรุงที่ถูกต้องด้วย” สรวิทย์สรุปอย่างร่าเริง

ผมตักข้าวมันไก่คำสุดท้ายเข้าปาก รู้สึกว่ามีรสชาติอร่อย กว่าเดิม เป็นอีกวันหนึ่งที่ครูกับศิษย์ได้เรียนรู้ร่วมกัน ●